

YOZGAT BOZOK ÜNİVERSİTESİ

Güzel Konuşma ve Etkili İletişim

Öğr. Gör. Şahin TUĞRUL

Diksiyon ve Ses Nasıl Kullanılır?

- İnsanı diğer çoğu canlıdan ayıran en önemli özellik çıkarttığı ses ve bu sesle sayesinde kurduğu iletişimidir. Ses ile hem mesaj gönderilir hem de ona duygular, sevgi, kızgınlık ve kaygılar eklenir. Bir de bu ses biçimlendirilerek kulağa daha güzel hâle getirilebilir ki bu da insanın kendi sesli sanatını, müziğini oluşturur.
- **İyi bir konuşma sesinin özellikleri şu şekilde sıralanabilir:**
- **İşitilebilirlik:** Konuşurken sesin tüm dinleyiciler tarafından rahatça işitilebilmesidir. Çok yavaş veya yüksek tonlarla konuşulmamalı; ses tonu konuşulan yerin ve dinleyici kitlesinin büyüklüğüne ve özelliğine göre derlenmelidir.
- **Akıcılık:** Söz ve kanaatlerin, dinleyicilerin algılama hızına denk düşmesidir. Bu hız, her zaman aynı kalmamalı; heyecan durumuna, dinleyicilere ve konuya göre yer yer farklılıklar göstermelidir.

- **Hoşa giderlik:** Ses tınısının katı, tiz, kulak tırmalayıcı, hırıltılı, madeni, burundan gelen, hışırtılı, boğuk, çok yumuşak, gevrek, şekilden yoksun vb. olmamasıdır. Genellikle doğuştan gelen bu özellikler, doğru çalışma ile belli miktarlarda düzeltilebilir.
- **Anlamlılık:** Sesin genel olarak dostça bir nitelik taşıması ve güven duygusu telkin etmesidir. Ses, sözcüklerdeki anlamını daha çok veya tam tersini yansıtabilir. Sesinizin dengeli, kararlı ve güven verici olması gereklidir. Ayrıca sesinizde açıklık, sadelik ve kişilik de bulunmalıdır.
- **Bükümlülük:** Sesin ton, hız ve anlam açısından farklılık göstermesidir. Bükümlülüğün karşıtı “tekdüzellik”(monotonluk) tir. Değişmeyen bir ses zaman içinde dinleyicileri sıkar.
- **Diksiyon;** konuşma öncesinde alınan nefes, nefesin oluşturduğu sesler ve bu seslerin artiküle edilerek yani ağızda biçimlendirilerek oluşturulan sözcüklerle ilgilenir. Ayrıca konuşmanızı süslediğiniz ve daha anlaşılır bir biçime getirmek için yaptığınız tonlamalar, vurgular da diksiyonun çalışma alanında yer alır.

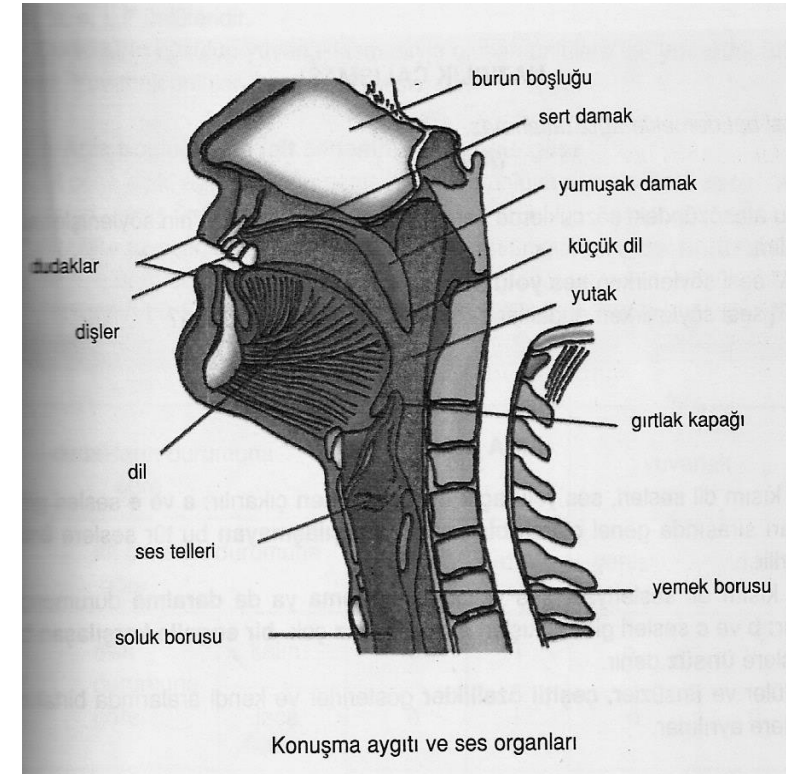
- Fonetik bilgisi seslerin nasıl çıkarıldığını inceler. Diksiyon ise buna ek biçimde daha geniş bir kapsamda ses organlarının doğru sesleri çıkarabilecek biçimde eğitilmeleri üstünde çalışır. Bu yönüyle diksiyon önemli ölçüde fonetiğe dayanır.
- Fonetğin (ses bilgisi) genel bir tanımı yapılacak olursa fonetik; bir dili seslerinin oluşumları, boğumlanma özellikleri, sözcüklerdeki sıralanışları, yüklendikleri görevler ve uğradıkları farklı değişimleri açısından inceleyen gramer dalıdır.
- Diksiyon, herhangi bir dilin ses yapısıyla yakından ilgilidir. Bu bakımdan bir dilin fonetiği (ses bilgisi) o dilin düzgün ve güzel kullanılması açısından oldukça önemlidir.
- Diksiyon ve ses ayrılmaz bir bütündür. Sesin anlam kazanabilmesi için doğru bir diksiyona, diksiyonun ortaya çıkabilmesi için de sese ihtiyaç duyulur. Burada bahsedilen ses hakkında kavramlara ilerleyen konularda yer verilecektir.

Ses Nedir?

- Ciğerlerden gelen havanın ses yolunun herhangi bir noktasında verilir. Sesin saniyedeki titreşim sayısına frekans veya perde adı verilir. Sesler, ses yolu adı verilen akciğerlerden başlayarak boğaz, gırtlak, damak, dil, diş ve dudakların farklı hareketleri sonucunda oluşur. Sesler oluş şekillerine ve oluşum yerlerine göre tasnif edilir.
- **Ses Olayı Nedir?**
- Sesin ortaya çıkışı: Gırtlığın içinde ikisi sağda ikisi solda olmak suretiyle dört adet ince kiriş bulunmaktadır. Seslenmeye yarayan kirişler iki adettir. Ses çıkarmak istenince bu bir çift kiriş, gereğine uygun şekilde birbirine yaklaşmak suretiyle gerilir.

- Akciğerlerden itilen hava, bu kırışlerde istenilen duruma göre ince, kalın, sert, yumuşak vb. sesler şeklinde perdelenir. Bu ses ağız içerisinde farklı değişmelere uğrayıp boğumlanır ve konuşma sesi şekline girer.
- Ses yolu: Göğüs boşluğundan dudaklara kadar varan kısma bu ad verilir.
- Konuşma aygıtı: Göğüs boşluğu - akciğer - gırtlak - kırışler - küçük dil - dil - damak ve diş etleri dişler - dudaklar - geniz - burundur. Bunların tümüne birden konuşma aygıtı adı verilir. Bunların herhangi birinde hastalık ya da sakatlık çıkarsa seslerden bazılarının ya da bütününün düzgün bir şekilde çıkmasına engel olur.
- Dişleri dökülmüş (s, ş, ç, t, j, l, n, r, z, c, d) ya da nezle olan insanların söyleyişleri değişiktir.

Sesin Nitelikleri Nelerdir?

- **Şiddet:** Sesin oluşturduğu etkinin gücüdür. Aynı tondaki seslerin hafif ya da kuvvetli oluşunu anlatır.
- **Yükseklik:** Kalın sesleri ince seslerden farklılaştıran niteliktir. Pes ses ve tiz ses olarak ayrılır.
- **Tını:** Sese katılan hafif yankıya “tını” veya diğer adıyla “rezonans” adı verilir.
- **Tiz ses:** İnsan kulağına ince ve keskin bir şekilde yansıyan seslerdir.
- **Pes ses:** İnsan kulağına alçak, aşağı, hafif, yavaş ve kalın bir şekilde yansıyan seslerdir.

Diksiyon Bakımından Ses Nasıl Olmalıdır?

- Ses kırılgalarının düzgün titreşimi ile ortaya çıkan ünlüler (a, e, ı, i, o, ö, u, ü)
- Ses yolundan ayrılırken gırtlak, damak, dişler ve dudaklar gibi herhangi bir engelle karşılaşmayan seslere "ünlü" denir. Türkçede ünlüler söylenişlerine göre üç grupta incelenmektedir. Bunlar:
- Dilin durumuna göre ünlüler: "Ünlü" adı verilen sesler ağız yolundan çıkarılırken dil, öne ve arkaya olmak suretiyle hareket eder. Dilin arkaya doğru hareket etmesi sonucunda kalın ünlüler, öne doğru hareket etmesi halinde ise ince ünlüler çıkarılır. Kalın (art) ünlüler; a, ı, o, u'dur. İnce (ön) ünlüler ise e, i, ö ve ü'dür.
- Dudakların durumuna göre ünlüler: Ünlüler çıkarılırken dudaklar düz ve yuvarlak olmak suretiyle iki şekle girer. Dudağın düzleşmesiyle çıkan ünlülere düz ünlüler, yuvarlaklaşmasıyla çıkan ünlülere ise "yuvarlak ünlüler" denir. Düz ünlüler; a, e, ı, i'dir. Yuvarlak ünlüler ise o, ö, u, ü'dür.

Solunumun Önemi Nedir?

- Solunum, canlıların yaşamını devam ettirebilmeleri için gereken oksijenli havayı akciğerlere çekme ve karbondioksiti verilen havayla dışarı atma hareketidir. Solunumun ana fonksiyonu budur.
- İkinci fonksiyonu ise konuşmayı sağlamaktır.
- Düzgün konuşmanın temeli doğru nefes almayla başlar. Bir diğer söyleyişle düzgün konuşma ciğerlerden başlar. Herkesin her gün bilinçsizce hiç düşünmeden yaptığı bu eylem, konuşma sanatı için oldukça önemlidir.
- Türkçe nefes verirken konuşulan bir dildir. Konuşmanın etkili ve diksiyonun düzgün olabilmesi amacıyla konuşan kişilerin doğru solunum yöntemlerini biliyor ve kullanıyor olmaları gereklidir ama çoğumuz doğru nefes almıyoruz. Bu da diksiyon problemlerinin temelini oluşturuyor.

Solunum Yöntemi Nasıldır?

- Doğru solunum tekniğini kullanarak nefes almak ve vermek diksiyon açısından oldukça önemlidir. Çünkü ses tellerini titreşime geçiren, sesin tınlamasını gerçekleştiren nefestir.
- Bu sebeple nefes doğru ve düzenli bir şekilde alınıp kullanılmalıdır.
- Nefes, ses üretim merkezini harekete geçiren bir güçtür. Nefes olmadan sestem bahsetmemiz neredeyse imkânsızdır. Sesin üretim merkezi ise gırtlaktır. Doğru nefes alınıp kullanılmazsa nefes bu merkezi zorlayıp yıpratır ve sonuçta üretimin kalitesi düşecektir.
- Yani cılız ve kalitesiz bir ses elde edilir.
- Doğru bir solunum olmadan düzgün bir diksiyon tarzı olması olası değildir. Peki, iyi bir solunum ne demektir?
- İyi bir solunum, soluk alırken akciğerlere yeterli miktarda havayı alıp daha sonra yorgunluk duymadan onu geri atmaktır.
- İyi bir solunum elde edebilmek için de diyaframı kullanarak nefes almamız gerekir.

- Akciğerler; arkadan omurga, önden göğüs kemiği ve yanlarda bunlara birer birer kıkırdaklarla bağlanan kaburga kemikleri tarafından kemikten bir kafes içinde yer almaktadır. Bu kafesin aşağı tarafında “diyafram” adı verilen kastan yapılmış geniş bir perde ile örtülmektedir. Bu perde esnektir ve aşağı doğru gerilebilir.
- Akciğerlerin sağ tarafında üç lop, sol tarafında ise iki lop bulunmaktadır. Akciğerin her iki tarafında da yer alan alt loplara, yan taraflara doğru da uzanır ve üst loplardan çok daha büyüktür. Alt loplara alabileceği oksijen kapasitesi üst loplara göre daha çoktur.
- Çoğu kişi akciğerlerin üst loplara dolduracak kadar havayı içine çektiğinden yalnızca sınırlı üst loplara kullanmış olur ve vücutta yeteri miktarda kan temizlenemez. Hâlbuki bebeklerin nefes alışlarına dikkat edilirse karından nefes aldıkları görülür. İnsanlar doğduklarında doğru nefes alma alışkanlığına sahip olarak doğarlar. Fakat zaman içinde yaşam koşullarından dolayı doğru nefes alma alışkanlığı bozulur.
- Doğru solunum tekniği, akciğerlerin alt loplara da oksijenle dolduracak biçimde nefes alıp sonra vermektir.

Soluk Alma Nasıl Yapılır?

- Soluk alırken dikkat etmemiz gereken konular; derin bir biçimde, sık, çabuk, düzgün, sinirlenmeden ve gürültüsüz olarak soluk alınmasıdır.
- Soluk alma kusurlarının başında gürültülü soluk alma bulunmaktadır. Bu durum dinleyiciyi aşırı derecede rahatsız eder.
- Doğal solunumda burundan soluk alınmalıdır ve ağız kapalı tutulmalıdır. Burundan soluk alınırken alınan hava ısınır ve temizlenir. Çünkü burun içindeki kıvrımlar ve kıllar, süzgeç görevini görmektedir.
- Bazı durumlarda diksiyonda ağızdan soluk almak da gerekebilir. Konuşan kişi söz söylerken gerekli yerde soluk almak için ağızını kapayacak zaman bulamayabilir.
- Doğru nefes alınıp alınmadığını anlayabilmek için şu prosedür yapılabilir:
- Bir el göğsün bir el de karnın üzerine konulur. Bu biçimde derin bir nefes alınır. Nefes alırken göğüs şişiyor ve havaya kalkıyorsa bu yanlış bir nefestir. Bu, diyafram kasının kullanılmadığı, akciğerlerin öne ve arkaya doğru genişlediği yanlış bir nefestir. Bu biçimde nefes alındığında nefes uzun süre ve istenen biçimde kullanılamaz.
- Nefes alırken göğüs oldukça az hareket ediyor ancak karın daha çok şişiyorsa bu doğru nefestir. Bu biçimde nefes alındığında daha uzun süre ve daha kaliteli bir ses tonu ile konuşulabilir.

Solumun Alıştırmaları Nelerdir?

- **Alıştırma I**
- Diyaframdan doğru soluma için aşağıda belirtilen durumlara dikkat ederek alışkanlık edinene kadar iki hafta süresince her gün bu çalışmayı mutlaka gerçekleştiriniz. Başarılı olabilmeniz için her yemekte midenizin % 30'unu boş bırakmalısınız.
- Sırt st yataınız. Kendinizi rahat bırakınız. Bu biçimde diyaframdan doğru nefes aldığınızı göreceksiniz. Bu biçimde gsnz az hareket edecektir, nefesiniz karnınıza doluyor gibi gelecektir. Yani karnınız şişip inecek. Doğru nefes alıyorsanız bunu uzun süre devam ettirmelisiniz. Uzun süre bu alıştırmayı yaptığınızda diyafram nefesi alma alışkanlığı vücudunuza yavaş yavaş işleyecektir. Başlangıçta doğru nefes yani diyafram nefesi almakta zorlanabilirsiniz. Çok zorlanırsanız yine sırt üstü uzanır durumdayken elinizi karnınızın üstüne bastırınız ve nefes alırken elinizi itmeye çalışınız. Bu biçimde diyafram kasınızın esnekliğini arttırabilirsiniz.

• Alıştırma II

Dik oturur vaziyette veya ayaktayken derin nefes alınız ve bırakmayın. Nefesinizi bırakmadan karın kaslarınızı kullanarak karnınızı içeri doğru çekip bırakınız. Bu hareket, ergin olduğu için kullanmadığınız diyafram kasınızın esnemesini sağlayacaktır.

• Alıştırma III

Bu alıştırmada da çoğu zaman olduğu gibi derin nefes alınız. Bu sefer nefesinizi tıslayarak veriniz. Aynı alıştırmayı yani tıslama alıştırmasını değişik biçimlerde yapabilirsiniz. Örneğin, kesik tıslar veya dalgalı tıslar biçiminde yapabilirsiniz. Bu biçimde hem diyafram kaslarınızı genişletmiş hem de sesinizi ısıtmış olursunuz.

• Alıştırma IV

Bu alıştırmada sıklıkla ve seri bir biçimde nefes alarak diyafram kasınızı geliştirmeye ve esnetmeye çalışınız. “Köpek soluması” adı verilen bu alıştırma başlangıçta size komik gelse de diyafram açmak için olabildiğince faydalıdır.

• Alıştırma V

Bu alıştırma ise al, tut, bırak alıştırmasıdır. Normalden biraz daha yavaş nefes almalısınız. Aldığınız nefesi bir süre bekletin ve daha sonra yavaşça bırakınız. Bu alıştırmada nefesinizi bir saniyede alıyorsanız dört saniye tutmalı ve iki saniyede bırakmalısınız.

Ruhsal-bedensel gevşeme ve rahatlama

- Düzgün konuşabilmek, sesi etkili ve doğru çıkarmak, toplum önünde rahat davranabilmek için solunum egzersizleri yanı sıra gevşeme alıştırmaları da yapmalıdır. Günlük hayatta farkında olmadan gerginleşebiliriz. Olaylar karşısında vücut rahatsız olduğunu açık biçimde belli etmese de kendi kendine adrenalin salgılamaya başlar. Bu da lüzumsuz bir gerginliğe ve kasılmaya neden olur.

Vücudunuzu rahatlatmak amacıyla aşağıdaki alıştırmaları yapabilirsiniz:

Alıştırma I

- Bedensel ve ruhsal rahatlama hareketleri başlangıçta doğru nefes alma alıştırmaları ile başlar. Size yukarıda anlatılan doğru nefes alma alıştırmalarını her gün en az on beş dakika yapmalısınız. Bu çalışmaları yapmak insanların hayatındaki koşuşturmanın oluşturduğu gerginlikten sıyrılıp çıkması için de çok faydalı bir alıştırmadır.

- **Alıştırma II**
- Güzel bir hatıranız, deniz kenarında ya da yeşillikler içerisinde geçirdiğiniz unutulmaz bir gününüz, hoşlandığınız ve sizi gevşetecek dağarcığınızdaki herhangi bir unsur nefes alıştırılmaları sırasında rahatlatıcı etmenlerden biri olabilir. Egzersizi bu güzel hatıra ve hayaller eşliğinde yapmaya çalışınız.
- **Alıştırma III**
- Başparmağınızı katlayarak kemik noktasını iki kaşınızın arasına gelecek biçimde bastırınız. Bu noktadan itibaren şakaklarınıza doğru ağır ağır iki dakika dairesel hareketler çiziniz. Ağrıyan noktaları daha çok ovunuz. Sırasıyla sağ ve sol başparmaklarınızla bu prosedürü rahatlayıncaya kadar yeniden tekrar ediniz. Çene kaslarını rahatlatmak amacıyla çenenizi bir müddet açıp kapayınız.
- **Alıştırma IV**
- Önce sağ elinizi yumruk yapıp iyice sıkınız ve bir süre sıkı tutarak bekleyiniz. Sonra yumruğunuzu gevşetiniz. Bunu aniden ve hızlı bir şekilde yapmalısınız. Elinize yayılan gevşemeyi, gevşemenin kolunuza yayılmasını hissediniz. Kolunuzdan omzunuza kadar gevşemeyi hissediniz. Bir süre ara veriniz ve yavaş yavaş doğru biçimde nefes alıp veriniz. Daha sonra aynı prosedürü sol elinizle yapınız.
- **Alıştırma VI**
- Yüz kaslarınızı geriniz. Dişlerinizi sıkınız ve kaşlarınızı çatınız. Bir süre böyle bekleyin. Şimdi gevşeyiniz. Boynunuzu, omuzlarınızı ve kollarınızı gevşetiniz ve yavaş bir şekilde soluk alıp vererek rahatlayınız.

- **Ses ve konuşma yetersizlikleri**
- Pek çok insanda konuşma yetersizlikleri görülür. Hatta yüksek eğitim görmüş insanlar bile sesleri doğru çıkarmada veya sözcükleri doğru telaffuz etmede zorluklar yaşayabilirler.
- **Konuşma yetersizliklerini şu maddeler altında toplamak mümkün olabilir:**
- - **Yöresel ağızla konuşma:** Kelimeleri, kişinin yetiştiği çevrenin ağızındaki seslerle söylemektir.
- **Örnekler:**
- Kalın: galın
- Gidiyorum: gidiyom ya da gidim
- Yuvarlanmak: gındırmak
- Çukur: kortik

- **Yazı diliyle konuşma:** Denilir ki Türkçe dünya dilleri arasında yazıldığı şekilde konuşulan tek dildir. Oysa bu inanış tamamen yanlıştır. Türkçe de dünya dillerinde olduğu şekilde yazıldığı gibi konuşulmayan bir dildir. Yani yazıldığı şekilde konuşulamaz, konuşulduğu biçimde de yazılamaz.
- Özellikle oyuncular yazı diliyle konuştukları zaman yapmacıklığa düşer.
- **Örnekler:**
- Yazı dili: Konuşma dili
- Gideceğim: gidicem
- Değil: diil
- Konuşuyorsunuz: konuşuyosunuz
- bir gün: bi gün
- **Anlatımda yetersizlik:** Konu üzerinde yeterli derecede durulmaması, söyleneceklerin tam olarak ifade edilememesi, cümlelerin yarım kalması ya da bozuk bırakılması da anlamdan kaynaklanan konuşma yetersizliklerindedir.
- **Örnekler:**
- Maiyet: mahiyet
- Yönetmelik: yönetmenlik
- Porte: portre
- Madur: mağdur

- **Çok yaygın dil hataları:** Günlük hayatta sıkça kullanılmasına rağmen bazı kelimeler yanlış telaffuz edilmektedir. Bunlardan en sık olanları yanlış ve doğru hâleriyle şöyle sıralanabilir:
- Proğram değil program --- Egemenlik değil egemenlik
- Gine değil yine veya gene --- Çünkü değil çünkü
- Zından değil zindan --- Ahçı değil aşçı
- Ültimatom değil ultimatom --- Mütevazi değil mütevazı
- Resmi geçit değil resm-i geçit --- Tetbir değil tedbir
- Taktir değil takdir --- Herkez değil herkes
- İnsiyatif değil inisiyatif
- Hükümet değil hükümet
- Meyva değil meyve
- Sahlep değil salep
- Şarz değil şarj
- Eksoz değil egzoz

Duraklama Nasıl Kullanılır?

- Durak, söylenen veya okunan bir yazının solunum yerlerinin oluşturduğu, söz söyleyenin yorulmasına engelleyen beklemeledir.
- Konuşurken hava ihtiyacını karşılayabilmek amacıyla az ya da çok duraklamalar yapmak gerekir. Çünkü ses belirli bir süre uzatılabilir fakat sonunda soluk tükenir, duraklayıp tekrar soluk almak mecburiyetinde kalınır.
- Ayrıyeten konuşurken duraklamalara genellikle önem verilmez. Sık sık ve kısa duraklamalar yapılmazsa bol ve derin soluk alma ihtiyacı duyulur. Bu durum da gürültülü soluk almaya sebep olur. Gürültülü soluk alma diksiyon açısından önemli eksikliklerden bir tanesidir.
- Bunu için soluk tükeninceye kadar beklemeyerek çabuk, hissettirmeden soluk alınmalıdır fakat diksiyonda bu duraklar gelişigüzel yapılamaz. Duraklar cümlelerin anlamına göre düzenlenmelidir. Çünkü noktalamanın anlam yönünden çok büyük önemi vardır.
- Örneğin, önemli bir bilgi vermeden önce ya da verdikten sonra kısa bir süre duraklanırsa söylenecek, üzerinde durulacak bilginin çarpıcılığı artmış olur. Aksi halde konuşmanın genel havası içinde çarpıcılığı kaybolur ve verilmek istenen mesaj tam anlamıyla verilemeyebilir.

Ton Nedir?

- Konuşurken çıkarılan seslerin titreşim sayısının az veya çok oluşuna “ton” adı verilir.
- Sesin düşük, yüksek veya tiz ve pes çıkarılmasıdır. Titreşim sayısının fazla olması sesi tizleştirirken azlığı ise pesleştirmektedir. Ses tonu, sesin alçalıp yükselmesi ve azalıp çoğalmasındır. Farklı ses tonlarını çıkarmak konuşmayı daha dikkat çekici ve anlamlı yapar. Konuşmaya renk ve farklılık kazandırır.
- Konuşurken konuşmaya hâkim olan ana nokta, farklı anlam kavramları sağlayan farklılıklardır. Konuşanın önem verdiği, anlam katmak istediği sözcüklerde başvurduğu ton, sözcük ve heceler arasında yükseklik ve yoğunluk bakımından ortaya koyduğu farklara “tonlama” denir.
- Bir konuşmanın başarısı doğru tonlama ile mümkün olabilir. İyi tonlanmış bir konuşma insanları etkiler. En hoş tonlama doğal biçimde çıkan ses ile mümkün olabilir.
- Doğru tonlama yapabilmek için okuma ve konuşma alışkanlığı edinmek gereklidir. Bunun için de bir metin sesli okunarak tonlamanın kulak ve zihinde göstereceği etki duyularak hissedilebilir.

- **Tonlama egzersizleri**
- Aşağıdaki cümleleri makul biçimde tonlamaya çalışınız. Bu arada “şimdi” sözcüğünün aldığı farklı tonları izleyiniz:
- “Şimdi geldim diyorum, anlamıyor musun?”
- “Daha fazla bekleyemem ya şimdi veya hiçbir zaman!”
- “Anlamadım, şimdi mi diyorsun?”
- “Sonra değil, şimdi.”
- “Sen şimdi onu bırak da öbüründen söz et.”
- “Şimdi buradaydı.”

Kelime ve Söz Noktaları

- Ses yolundan çıkarken gırtlak, damak, dişler ve dudaklar gibi herhangi bir engelle karşılaşmadan direkt olarak (direkt) çıkan seslere ünlü (sesli) sesler adı verilir. Bir ünlüyle iyice uyuşmuş bir boğumlanma gürültüsüyle meydana gelen seslere de ünsüz (sessiz) sesler adı verilir.
- Ağzımızdan bir kerede çıkan ses topluluğuna ise “hece” adı verilir. Heceler birleşerek sözcükleri meydana getirmektedir.
- Bütün ünlüler selenin kendisidir fakat aralarındaki ayrımı oluşturan özellik tınıdır. Selenin bu özelliği, farklı müzik aletlerinden çıkan notaları da ayırt etmeye yaramaktadır.
- **Türkçedeki Kalın Ünlülerin ve Yabancı Kelimelerdeki İnce Ünlülerin Çıkarılması Nasıl Olmalıdır?**
- Dilimizde esas olarak sekiz ünlü adet yer almaktadır. Ama yabancı dillerden geçen sözcükler sebebiyle ünlü çeşitleri on iki adede kadar yükselmektedir.
- -A (kalın), â (ince), e (açık), é (kapalı), ı, i, o (kalın), ô (ince), ö, u (kalın), û (ince),
- -Bu ünlü çeşitleri birbirinden tını farkıyla ayrılmaktadır.
- -Dilimizde yirmi bir ünsüz vardır. Bunlar; b, c, ç, d, f, g, ğ, h, j, k, l, m, n, p, r, s, ş, t, v, y, z'dir.

Söyleniş Nedir?

- Söyleniş (fonetik) diksiyon için oldukça önemlidir. Ses aletinin hareketleriyle çoğu hecenin çeşitleri belirtilir ve böylece dinleyenlere işittirilmeye çalışılır. Söylenişte ünlüler konuşma organının hareketiyle çıkartılır.
- Diksiyonda esas alınan söyleniş biçimi İstanbul söyleniştir. Söyleniş bölümünde sesli ve sessiz harfler tek tek incelenecektir. Türkçede 8 adet sesli ve 21 adet sessiz harf vardır.
- Sesli harfler “ünlü”, sessiz harfler de “ünsüz” sözcüğüyle tanımlanacaktır. Türkçedeki ünlüler “a, e, ı, i, o, ö, u, ü”den oluşur. Ünsüzler ise “b, c, ç, d, f, g, ğ, h, j, k, l, m, n, p, r, s, ş, t, v, y, z” den oluşur. Söyleniş bölümünde ünlü ve ünsüz harflerin fonetiği anlatılacaktır.

FONOTİK ALIŞTIRMALARI

Ünlüler

- **A**
- Konuşma dilinde birbirinden ayrı okunan iki “a” bulunmaktadır. Bunlardan biri “kalın a” diğeri de “ince a”dır. Her iki “a” bazen uzun bazen kısa olarak okunabilir. Bu iki “a”yı okurken birbirinden ayırt etmek için “ince a”nın üzerine şu “^” işareti koyarak gösteriyoruz.
- **Kalın A**
- Şu şekilde söylenir: Dil doğal duruşunu değiştirmek kaydıyla ortaya doğru biraz yükselir, dudaklar hareketsiz, yanaklar gevşek ve çeneler açık aaa aaaa aaaa
- El âlem ala dana aldı ala danalandı da biz bir ala dana alıp aladanalanamadık.
Akrabanın akrabaya akrep etmez ettiğini. Ağlarsa anam ağlar, kalanı yalan ağlar.
- **İnce A**
- “Kalın a”ya göre daha ileriden söylenen bir ünlüdür. Dilimize geçen yabancı kelimeler vasıtası ile gelmiştir. Bu kelimelerin başında, ortasında ve sonunda yer alır.
- Örnek: lâla, lâstik, hâl, hâlbuki, lâf, lâkırdı, lâle, lâl, kâse, lâle, lânet, lâzım, kâzım, kâtip...

- **Uzun A**
- Bunu da “â” biçiminde yazarız.
- Örnek: nâne, nâdir, nâme, câhil, câhit, seyahât, sâdık, sâbit, kâtil, nâzik târih, mâvi, hâttâ, hârf, dikkât, şefkât, kabahât, sihhât, nâmus, nâne, nâsihat
- **E**
- Konuşma dilinde birbirinden farklı söylenen iki “e” yer almaktadır. Bunlardan biri “açık e” diğeri ise “kapalı e”dir. Bu iki “e”yi okurken birbirinden ayırt etmek amacıyla “kapalı e”nin üzerine şu (') işareti koyarak “açık e”den ayırınız. eee eeee eeee
- **Açık E**
- “Açık e” ise şu şekilde söylenir: Çeneler “a” ünlüsünde olduğu gibi dil ileri doğru yükselir. Kelime başında, ortasında ve sonunda yer alır.
- Örnek: eş, sen, sene
- **Kapalı E**
- “Kapalı e” şu şekilde söylenir: Dudak kenarları kulaklara doğru bir miktar yaklaşır çeneler hafifçe sıkılarak söylenir.
- Gece penceredeki benekli tekir kedi tenceresindeki eti yedi.

- **I**
- Şu şekilde söylenir: Çıkış noktası damağın arka tarafındandır. Dudakların köşesi kulaklara doğru açılır. Dil damağın arka kısmına doğru toplanarak dar bir geçitten havayı bırakır.
- Dilimizde “ı” ünlüsü kelime başında, ortasında ve sonunda yer alır.
- Örnek: ısı, ıslık, ılıcalı, ıııı ııı ııııı
- **İ**
- Şu şekilde söylenir: Çıkış noktası damağın ön tarafındandır. Dudakların köşesi kulaklara doğru açılır, dil damağın iki yanına dayanarak dar bir geçitten havayı bırakır.
- Kelime başında, ortasında ve sonunda yer alır.
- Örnek: iz, dil, izci, iii iiiii iiiii
- **Kalın O**
- Çeneler açık, dudaklar birbirine yakındır ve ağız içi yuvarlak olacak biçimdedir. Kelime başlarında sıkça yer alır.
- Örnek: ot, ova, ocak, olmak, ordu, oda, orman, ortak, bando, banyo, biblo, bono, fiyasko, tango, solo, fono, foto, radyo, stüdyo, şato, tempo, vazo
- **İnce O**
- Biraz daha ileriden daha az yuvarlak yapılarak söylenir.
- Lobutları loş locasında notalayan normal lort losyoncusunun lokantasında nohutları lokumlarla karıştırdı.

- **Ö**
- Çeneler ve dil “açık e” ünlüsünde söylendiği gibidir. Dudakların alt ve üst köşeleri birbirine yaklaşır ağız küçük bir yuvarlak şeklinde olur. “Ö” ünlüsü çoğunlukla kelime başında yer alır. ööö ööö ööö
- Örnek: öbek, ök, ödenek, ödünç, ödeşmek, ödev, öfke, öğrenmek, öğrenim, öğretim, öğrenmek, öğüt, ökçe, öksürük, örs
- **Kalın U**
- Çeneler açık, dudaklar birbirine iyice yaklaşık ve ağız tam bir küçük yuvarlak olur.
- Örnek: uç, ucuz, uçak, uçurum, uykucu, ulu, uuu uuu uuu
- **İnce U**
- “Kalın u”ya oranla daha ileriden söylenir. Ünlüsü çoğunlukla yazıda “ü” ünlüsü ile gösterilir.
- Örnek: rûya, rûzgâr, hûlya, gûya, lûzûm, lûtfen, lûgat, nûr, nûmara, Nûri
- **Ü**
- Çeneler ve dil “açık e” ünlüsünde olduğu gibidir. Dudakların alt ve üst köşeleri birbirine iyice yaklaşır ve büzülür. “U” ünlüsüne dilimizde kelime başında, ortasında ve sonunda sık rastlanır.
- Örnek: üç, üçgen, üçlü, üçüz, üflemek, ülker, ülkü, ün, ünlem, ünlü, üreme, ürkek, ürpermek, üzüm, üstün, uşenmek, ütü, üüü üüü

- **Ünsüzler**

- **B**

- Dudakların birleşip açılmasıyla oluşur. Kelimenin başında veya ortasında yer alır.
- Kelime başında örnek: baş, boş, bıçak, biber (Kelime sonunda “p”ye dönüşür.)
- Örnek: kitap, kap, hesap, çorap.
- Ancak kelime sonunda ünlü bulunursa eski konumuna döner.

- Örnek: kitabı, dolabı, kabı, hesabı

- Gerçekte “p” ile biten kelimeler ise değişmez.

- Örnek: sap-sapı, çöp-çöpü, top-topu, tüp-tüpü, küp-küpü, kulp-kulpu, hap-hapı

- **C**

- Dişler birbirine yaklaşık; dil ucu dizlerin ön kenarına yayılmış, alt çene aşağı düşerek çıkar.

- Örnek: cam, caba, cacık, Coşkun, cömert, cüce, cümle (Kelime sonunda “ç” olur.)

- **D**

- Dilin damağın ön kısmına, üst diş köklerine dokunmasıyla çıkarılır.
- Örnek: dam, dal, dar, dış, diş, dadı, dede, deney, demir
- Kelime sonunda “t” olur. Yalnız anlamları ayrı olup söylenişleri benzeyen birkaç kelimeyi birbirinden ayırmak için “d” olarak yazılır.
- Örnek: ad (isim), at (hayvan), od (ateş), ot (bitki), had (derece), hat (çizgi)

- **G**

- Dil sırtının damağın gerisini, bir de damağın daha ön kısmını kapatmasıyla meydana gelir.
- Örnek: gaga, gagalamak, gam, galiba, gar, garaj, gargara, gazete, gelincik, göçmen, gölge, gönye, görev, güzellik
- “G” ünsüzünün iki çıkış noktası vardır. İnce ünlülerle damağın ön kısmından çıkar.
- Örnek: gâh, gel, gör, git, gûya, güç
- Kalın ünlülerle damağın gerisinden çıkar.
- Örnek: gar, gıcık, gocuk, guguk vb.

Yazı Dili ile Konuşma Dili Arasındaki Farklar Nelerdir?

- Bir dil konuşma dili ve yazı dili olmak suretiyle ikiye ayrılır. Konuşma dili, günlük hayatınızda konuşurken yararlandığımız dildir. Yazı dilini besleyen en önemli kaynak da sözlü kültür ve konuşma dilinden oluşmaktadır.
- Bir ülkenin hemen her bölgesinde birbirinden değişik telaffuzlara ve sözcük ayrılıklarına dayanan ağızlar yer almaktadır. Bu durumda konuşma dili, o dili konuşan toplumların her bölgesinin kendi ağız yapısına dayanan günlük, doğal dilidir. Erzurum'da konuşan kişi
- Erzurum ağızını, Trabzon'da konuşan kişi Trabzon ağızını kullanır.
- Yazı dili ise kültür dilidir. Yazılı eserlerde kullanılır. Yazı dili, o dili konuşan insanların lehçe veya ağızlarından birisinin temel alınması sonucu standart bir hâle gelmesiyle oluşmuştur. Yazı dili olma niteliğini taşıyan ağızın bir ülkenin kültür merkezi olarak gelişen bölgesinin ağız olması ve konuşma dillerinin de en gelişmiş olanı arasından seçilmiş bulunması zorunluluğu bulunmaktadır. Daha öncede ifade edildiği gibi Türkçenin yazı dili, İstanbul ağızına dayanmaktadır.
- Yazı dilindeki kolay alfabe sistemi tüm sesleri göstermeye yetmez; bu yüzden fonetik, fonetik konuşmadaki sesleri tüm incelikleriyle kayıt eder. Konuşma dilinde düzen ve kurallara bağlar. Fonetik diksiyonunesaslı bir yardımcıdır. Fonetik kurallarına bir sonraki "Söyleniş" konusu ile ilgili yer verilmiştir.

Lehçe

- Bir dilin, tarihi gelişim sürecinde bilinen dönemlerden önce o dilden ayrılmış ve değişik şekilde gelişmiş kollarıdır. Genellikle lehçe, şive ve ağız terimleri birbirine karıştırılmaktadır. Lehçelerdeki farklı özellikler, ayrılış zamanları bilinemediği için açıklanamamaktadır. Örneğin, Türk dilinden bilinmeyen bir dönemde ayrılan Yakutça ve Çuvaşça iki ayrı lehçedir.

Şive

- Bir dilin kültür düzeylerine göre gösterdiği farklılıktır. Çoğunlukla lehçe, şive, ağız terimleri birbirine karıştırılmaktadır. Şiveler arasındaki farklılıklar temel olarak ses özellikleridir. Buna göre bilinen şiveler, belirli koşullarda ve dilin herhangi bir döneminde ana dilden ayrılarak dilin genellikle gelişimiyle beraber bir de kendi içerisinde özel bir gelişim çizgisi izlemiştir. Bunların başlıca ayrımlarını oluşturan ses, ek ve kelime özellikleri o dönemin dil malzemeleri ile açıklanabilir. Türkçe'nin Çağatay lehçesine bağlı olarak Azerice, Kıpçakça, Türkiye Türkçesi gibi şiveleri vardır.

Ağız

- Bir ülkede geçerli olan genel bir şive içerisinde o ülkenin çeşitli bölge ve şehirlerindeki konuşma dilinde görülen söyleyiş farklılıklarıdır. Günlük kullanımda şive ile ağız birbirine karıştırılmaktadır. Oysa ki ağız, tanımda da görüldüğü gibi şive içinde yer almaktadır.
- Türkçesi bir şivenin, Konya ağzı ise bu Türkçe içinde bir bölgede yer alan söyleyiş farklarının adıdır. Söyleyiş farkları da yalnızca bölgeler veya şehirler arasında görülmez. Köyler arasında bile bu tür ayrımlıklar bulunabilir.

Söz konusu olan şekilsel bir başkalık değil, bir ses değişimidir. Söz gelimi, Karadeniz ağzında “g” sesinin “c” gibi çıkarıldığı görülür: "Celdum, cittum." Aynı ağızda ekteki düz seslinin “ı”, yuvarlak sesli “u” olması da bir ağız özelliğidir.

Ağız olarak adlandırdığımız bu söyleyiş farklarının oluşumunda kişilerin konuşma ve işitme organlarından coğrafî özelliklere ve toplumsal yaşayışa varana kadar çeşitli etmenler söz konusudur. Belli ve ortak bir eğitimden geçen kişilerin konuşmalarındaki bölgesel söyleyiş ayrımlarını revizyon etseler bile aynı yazı dilini kullandıkları görülür..

Boğumlanma Nedir?

- Boğumlanma, ses organları aracılığıyla seslerin doğru yerden ve doğru zaman içinde çıkmasıdır. İyi bir boğumlama için bütün konuşma organlarının iyi bir biçimde kullanılması ve ünlü, ünsüz tüm harflerin net bir biçimde çıkarılmasını gerektirir. Ağız açmak, dudakları kımıldatmak ve insanların anlayacağı sözcükleri bir araya getirmek için ses organlarını kullanabilme kabiliyetine sahip olmak gerekir. Ses organlarından biri veya birkaçı sağlıklı veya noksan ise etkili konuşma yapılamaz. Artikülasyon yani boğumlama sırasında sözcükler açık ve net bir biçimde mırıldanmadan yutmadan çıkarılmalıdır.
- Hızlı konuşan, yuvarlayan veya tane tane konuşmayan insanlarla bazı zamanlar herkes karşılaşmaktadır. Bu kişiler boğumlanma problemi yaşıyor demektir. Yani boğumlama sorunlu ise anlaşılama durumu ortaya çıkabilir. Anlaşılama sebebiyle konuşmanın da bir anlamı kalmaz.

- **Boğumlanmayı gerçekleştiren organlar iki gruba ayrılır:**
- **Hareket eden boğumlanma organları:** Bunlar çene, dudaklar, dil ve yumuşak damaktır. Dil, damağın gerisine doğru götürüldüğünde orda yumuşak bir bölge hissedilecektir. Bu bölgeye yumuşak damak denir.
- **Hareket etmeyen boğumlanma organları:** Bunlar dişler, diş etleri ve damaktır.
- Boğumlanmayı bu organların çeşitli hareketleriyle elde etmek mümkün olabilir. Bu organlar kaslar ile ilgili oldukları için bu kasların eğitilmeleri boğumlanmanın düzgün bir biçimde gerçekleştirilebilmesini sağlamaktadır.

- **Boğumlama eksiklikleri**
- -“R” sesi yerine “ğ” sesi çıkarmak - “R” sesini titretmek
- -Kekemelik - Bazı harfleri yutmak
- -Son harfleri fark edilmeyecek şekilde söylemek - Bazı sözcüklerin ortasına ve sonuna lüzumsuz harf eklemek
- -Sesi titretmek - Yapmacıklı konuşmak - Hızlı konuşmak
- -Ağız içinde konuşmak - Diyalekt eksiklikleri (yöresel ağız)
- -Asalak sesler (sürekli eee, ih, ah, vb. sesli susmalar kullanmak)
- -Çok yavaş konuşmak - Sözcükleri yaya yaya, uzata uzata, kesik kesik söylemek
- -Yanlıştır ve yersiz duraklar yapmak
- Bu tür eksiklikleri olan insanlar, yöntemli ve düzenli bir çalışma ile bu eksikliklerden kurtulabilirler. Örneğin “r” sesi yerine “ğ” sesi çıkarmayı engellemek için ilk önce “r” den önce değişik sesler ekleyerek yüksek sesle yeniden tekrar etmelidirler.
- Kekemelik sorunu olanlar ise şu çalışmaları yapabilirler:
- -Yüksek sesle bol bol okuma yapmak
- -Bol bol tekerleme çalışmak
- -Kökeninde yatan nedeni bulmak için psikolojik yardım almak

- Çoğunlukla aceleci ve konuşmasına önem vermeyen kişilerde rastlanır. Örneğin “kendisi” yerine “kensi”, “nasılsınız” yerine “nassınız”, “Galatasaray” yerine “Gassay”, “kilitledim” yerine “kitledim” vb. Harflerin çıkarılışına özen gösterip başlangıçta ağır konuşarak bu sorunun önüne geçilebilir.
- “R” ünsüzünün küçük dilin titremesiyle boğazda meydana gelmesine “gılama” adı verilir. Bu boğumlama sorunu ya çocuklukta “r” ünsüzünün iyi boğumlandırılmamasından veya özentili bir konuşmadan ileri gelir. Bu sorunu gidermek için önce “r” ünsüzünü doğru boğumlandırmaya çalışınız. “R” ünsüzü, dilin ucunu damağa kadar kaldırarak verilir. Öyle ki dil, şiddetle çıkan havaya dokununca geri çekilir ve bir çeşit titreme yaparak yerine gelir.
- “Değiştirme” en sık yapılan kusurlardan birisidir. Bir ünsüzün yerine başka bir ünsüzü söyleme alışkanlığıdır. Sert ünsüzlerde daha sık rastlanır.
- Örneğin “jaluzi” yerine “zaluzi”, “şapka” yerine “sapka”, “kucak” yerine “kujak”, “sana” yerine “şana”, “birader” yerine “bilader”, “gönlüm” yerine “göynüm”, “leblebi” yerine “leplebi” vb.
- Bunun yanında ünlü seslerin değiştirilmesinden kaynaklanan boğumlama kusurları da vardır.
- İnce “a” yerine kalın “a” söylemek
- “kemal, lastik, cemal” kelimelerinin telaffuzlarındaki gibi
- “e” yerine “a” söylemek
- “haves, alektrik, bilat vb.”
- İnce “o” yerine kalın “o” söylemek
- “loş, lokma, lokum” kelimelerinin telaffuzlarındaki gibi

Boğumlama alıştırmaları

- Aşağıdaki alıştırmaları dilinizi yöneten ağız içi kaslarınızı iyice yoracak kadar uzun süre ve abartılı olarak tekrar ediniz.
- -Dilinizi ağızınızda sakız çiğner gibi hızla çiğneyiniz.
- -Dilinizi ağızınızın içinde, çenelerinizin dışında, dudaklarınızın altında dairesel hareketlerle hızla dolaştırınız.
- -Dil ucunu ön alt dişlere dayandırarak ağız içinde köklerden ileri geri hareket ettiriniz.
- -Dilinizi iyice dışarı çıkarınız. İterek uzun süre dayanınız.
- -Dilinizi yuvarlayıp daralttığınız dudaklarınız ve çeneleriniz arasından içeri - dışarı hareket ettiriniz.
- -Dilinizin ucunu ön alt dişlerinize dayandırınız ve dilinizi kökünden içeri dışarı hızla hareket ettiriniz.
- Aşağıdaki alıştırmalarla çene açıklığını sağlama ve çenenin her hareketi rahatlıkla yapması amaçlanmıştır. Tüm egzersizleri abartılı bir şekilde yapınız.
- -Elinizi alt çenenize dayayarak “çak çak” diye bağırınız. Aşağıya itilen çenenizin yukarıya itilmesini sağlayınız. Böylece çenenizi aşağıya iten kaslarınızın güçlenmesini sağlayınız.
- -İki elinizin içiyle yanak kemiklerinize masaj yapınız.

- Boğumlanmada alışkanlık kazanılabilmesi için söylenişi güç cümleleri söyleyerek üzerinde egzersiz yapmak olumlu sonuç almanıza yardımcı olacaktır. Bu cümleleri ilk etapta ağır ağır, daha sonra gittikçe hızlanarak yeniden tekrarlamak gereklidir. Bu egzersizler yardımıyla tembel ve gevşek boğumlanmanın önüne geçeceksiniz. Açık, anlaşılır bir konuşma yalnız iyi bir boğumlanma ile elde edilebilir.

Ünlüler

- **(A)** Abana'dan Adana'ya abarta abarta apar topar ahlatla ağdalı avuntucu ahmak
- **(A)** Ahmet'in avandanlıklarını aparanlardan acar Abdullah ile akıllı Abdi akşam akşam bize geldi.
- **(I)** İğdir'in iğil iğil akan ılıman ırmağının kıyıları iklim tıklım ılgın kaplıdır.
- **(O)** Okmeydanı'ndan Oğuzeli'ne otostop yap; Oltu'da volta at, olta al; Orhangazi'de Orhanelili Orhan'a otostopluk öğret; sonra da Osmancıklı Osman'a otoydu, totoydu, fotoydu, dök!

Ulama Nedir?

- Diksiyonun özelliklerinden bir tanesi de “ulama”dır. Genel olarak bir sözcüğün sonundaki sessiz harfin sonrasında gelen sözcüğün sesli harfle birleştirilerek seslendirilmesine “ulama” adı verilir.
- Ulama, söz akışına pürüzsüzlük ve tatlılık katar. Uygun ulama ile yapılan konuşmalarda ya da seslendirmelerde ses bir nehrin akışı gibi sakin ve derli toplu olarak ilerler.
- - Türkçede bulunan ulamanın özellikleri
- - Sessiz harfle biten bir sözcüğün son harfi sesli harfle başlayan yanındaki sözcüğün ilk harfiyle birleşir.
- **Yazıda** **Konuşmada**
- Ak--şam-- ol--du. Ak--şa--mol--du.
- E--lim--den-- al--dı. E--lim--de--nal--dı.
- - Orijinal yapılarında “b, c, d, g” harfleriyle biten sözcükler vardır. Bunlar yalın kaldıklarında “p, ç, t, k”ya dönüşür. Yazı dilinde sonlarına ek aldıklarında yumuşak konumlarına döner. Örneğin Arapça orijiniyle “kitab” Türkçede “kitap” biçiminde yazılır. Ancak yanına ek aldığı anda “kitabım” örneğinde yer aldığı gibi “p”, “b”ye dönüşür. Konuşma dilinde ise ulama bu kurala paralel olarak aynı sözcüğü bir sonraki sözcük ile ilişkilendirir. Yazı dilinde sert olan harf ulama ile yumuşar.
- **(Orijinali) Yazı dilinde ifadesi** **Konuşma dilinde ifadesi**
- (Mahmud) Mah--mut ev--len--di. Mah--mu--dev--len--di.

DİNLEDİĞİNİZ İÇİN TEŞEKKÜR EDERİM.

Kararlılıkla

Başarıya...

